

**העליות לארץ והשפעתן על הפסיפס הדמוגרפי
של האוכלוסייה ועל ההון האנושי**

ברוך מלכה
סדרת מאמרים לדיון 92.10
אוגוסט 1992

הדעות המובעות במאמר זה אינן משקפות בהכרח את עמדת בנק ישראל

מחלקת המחקר, בנק ישראל, ת"ד 780, ירושלים 91007.
Research Department, Bank of Israel, POB 780, 91007 Jerusalem, Israel

העליות לארץ והשפעתן על הפסיפס הדמוגרפי של האוכלוסייה ועל והון האנושי

תמצית *

עבודה זאת ממשיכה ומרחיבה את הבדיקה של היבטים דמוגרפיים המשפיעים על ההתפתחויות הכלכליות. בפרט היא בוחנת את התפתחות שיעור ההשתתפות בכוח העבודה וההשכלה, המהווים גורמים חשובים בתהליך הצמיחה. ומציגה את הקשר שבינם ובין יבשת המוצא והותק בארץ. העבודה מצביעה על מספר שלבים עיקריים של ההתפתחות הדמוגרפית שעמדו ברקע ההתפתחויות הכלכליות ובמיוחד: (א) הצטרפות ילידי ה-baby boom של השנים 1945-1954, שהיו בעלי רמת השכלה גבוהה יחסית, לכוח העבודה בסוף שנות השישים וראשית שנות השבעים. ו-(ב) המשקל הגבוה של בני הדור הראשון של ילידי אסיה-אפריקה, שהיו בעלי רמת השכלה נמוכה יחסית, בתוספת לאוכלוסייה בגילי העבודה מאמצע שנות השבעים ועד סוף שנות השמונים.

הניתוח הדמוגרפי מלמד שבשנות התשעים יהיה ניתן לצפות להגדלת משקל גילי 20 עד 64 באוכלוסייה עם הצטרפות הדור השני של ילידי המדינה לגילי העבודה ולהעלאת רמת ההשכלה הממוצעת עם צמצום הפערים שבין בני קבוצות מוצא שונות. התפתחויות אלה, ועימן השפעת העליה החדשה, העתירה בהון אנושי, יתרמו לקצבי צמיחה גבוהים יותר מאלה של העשור הקודם.

* תודתי נתונה לגיורא חנוך על הדרכתו המסורה. תודה גם לאלון מדינה, על עזרתו הרבה בכתיבת הסעיפים ב, ג, ו-ד, לקרנית פלוג, לניצה קסיר ולזלמן שיפר על תרומתם לגיבוש העבודה ולרותי זקוביץ על סיוע בניסוחה. תודה לצבי אורבך, לעידית בן-בסט. ליעקב פרוש, ליהודה שולביץ, ובמיוחד לבני אדן - על הערות מועילות; לעדי כהן ולחיים שמש - על הכנת הדיאגרמות.

מבוא ועיקר הממצאים

מקובל להניח, שאחד הגורמים החשובים בהסבר ההתפתחות הכלכלית של משק מפותח הוא גודל האוכלוסייה ושיעור גידולה. בעבודות קודמות העלינו היבטים דמוגרפיים שונים המשפיעים על ההתפתחות הכלכלית של המשק הישראלי, כמו הרכב הגילים של האוכלוסייה ושיעורי הנישואין והילודה. עבודה זו מעלה היבטים נוספים - שיעורי ההשתתפות בכוח העבודה של גילאי 14+, יבשת המוצא, הן של ילידי חוץ לארץ והן של ילידי הארץ לפי מוצא ההורים, והתפתחות השכלתם.

בשנים שבהן גדלה האוכלוסייה בגילי העבודה המרכזיים, ובמיוחד משקלם של גילאים אלו בקבוצות האוכלוסייה המשכילות, גדל גם התוצר לנפש בשיעור גבוה יחסית - ואילו בשנים שבהן ירד משקל האוכלוסייה בגילי העבודה המרכזיים, והואט גידול ההשכלה לנפש, הואט גם גידולו של התוצר לנפש. במשך שנות קיומה של מדינת ישראל חלו שינויים חריפים בשיעורי ההשתתפות בכוח העבודה, בהרכב הגילים והמוצא של האוכלוסייה ובגידול ההשכלה, ושינויים אלו השפיעו על התפתחותו של התוצר לנפש. בשנים הראשונות למדינה היינו עדים לשיעורי השתתפות ניכרים ביותר בכוח העבודה, החל מגילאי 14+, והתוצר לנפש גדל. בדור הראשון של ילידי המדינה ניכרו עדיין הבדלים משמעותיים בשיעורי הילודה, וברמת ההשכלה לפי המוצא. מאחר שבשנים 1968 עד 1972 היתה מרבית התוספת לכוח העבודה של צעירים ממוצא אירופה-אמריקה, בעלי השכלה גבוהה יחסית, גדלה ההשכלה הממוצעת של האוכלוסייה ובכך היה כדי לתרום להגברת הצמיחה. מאז 1973 ועד 1989 היה מקורה של רוב תוספת כוח העבודה בקבוצת המוצא אסיה-אפריקה, ובמקביל הואטו שיעורי הגידול של ההשכלה ושל התוצר לנפש.

בעשור הנוכחי צפויות התרחבות ניכרת של משקל גילי העבודה המרכזיים (20 עד 64) באוכלוסייה והתרחבות ההשכלה בקרב הדור השני של ילידי המדינה - ללא הבדל בארץ המוצא של האב - מעבר להיקפה של תופעה זו בדור הראשון. התפתחות זו, ועמה הצטרפות העלייה החדשה, העתירה בהון אנושי, צפויות להגדיל את מלאי ההון האנושי במשק במידה ניכרת.

הנתונים מלמדים, כי בשנים שמשקל גילי 20-64 גבוה יחסית, ובמיוחד בקבוצות האוכלוסייה המאופיינות בהשכלה גבוהה (16 שנות לימוד ומעלה), גם ההתפתחות הכלכלית מהירה יותר. בדור השני של ילידי המדינה, שזכה בחינוך תיכון חינם, צפוי כי רמת ההשכלה תהיה גבוהה ביותר, יצטמצמו הפערים בהשכלה בין קבוצות המוצא, ולפיכך יש סיכוי לגידול משמעותי של התוצר לנפש.

בסעיף א' להלן נתאר את התפתחות קבוצת גילאי העבודה המרכזיים לפי המוצא. בסעיף ב' נציג את התפתחותם של שיעורי הילודה הסגוליים לפי קבוצות המוצא. בסעיף ג' נתאר את העלייה לארץ משנת 1919 לפי יבשות לידה ואת הירידה מהארץ משנת 1955 ואילך לפי עשורים. בסעיף ד' ננתח את התפתחות ההשכלה בקבוצות הגיל הצעירות לפי המוצא, ונאמוד את המשך המגמה לשנים הקרובות. בסעיף ה' נראה את השפעות ההרכב הדמוגרפי לפי הגיל על היקף השירותים הציבוריים, ונדון בכיווני השפעתם של אלה על התוצר העסקי ועל מגמת התפתחותו של התוצר.

א. התפתחות קבוצת גילי העבודה - חלקה באוכלוסייה והתפלגותה לפי המוצא

משקל גילאי העבודה (20 עד 64) באוכלוסייה הוא בעל חשיבות רבה בהסבר ההתפתחות הכלכלית של כל משק, מכיוון שהוא ממלא תפקיד מרכזי בקביעת היצע העבודה. משקל זה השתנה במידה רבה בהשפעת גלי העלייה, שהיו בעלי הרכבי גילים שונים, שכן העליות לארץ נבדלו זו מזו בגודל המשפחה הממוצע.

בשנות הארבעים היה אחוז גילאי העבודה המרכזיים, 20-64, באוכלוסייה הישראלית גבוה - 58 אחוזים - העליות לארץ היו בעיקרן מאירופה ומאמריקה, ובהן מספר הילדים קטן יחסית. בנוסף לכך היה משקל בני גילי העבודה הצעירים בקרב העולים גבוה יותר מאשר באוכלוסייה היהודית בארצות המוצא. בשנות החמישים ובתחילת שנות השישים, עם העליות לארץ מאסיה ואפריקה שהיו בעלות ממוצע ילדים למשפחה גדול יותר, פחת שיעורם של גילאי 20 עד 64 באוכלוסייה ובשנת 1965 הגיע ל-51 אחוזים (לוח נספח 5). עם זאת יש לציין כי שיעורי ההשתתפות בכוח העבודה של גילי 14+ נשארו גבוהים עד 1965, וזאת בשל שיעורי ההשתתפות המשמעותיים של גילאי 14 עד 18 בכוח העבודה באותה תקופה. נראה כי שיעורי ההשתתפות הגבוהים היו אחת הסיבות לאי ירידתו של התוצר לנפש בשנים אלו למרות ירידת אחוז גילאי העבודה המרכזיים באוכלוסייה.

בראשית שנות השבעים גדלה במידה ניכרת קבוצת הגיל 20-24: מ-162 אלף בשנת 1965 ל-258 אלף בשנת 1970, ומשקלה באוכלוסייה גדל בשיעור ניכר - מ-7 אחוזים ל-10 אחוזים. התפתחות זו נבעה מגלי העלייה לארץ ומהצטרפותם של ילידי 1945-1954 לגילי העבודה (20-64); כיוון שהיקפם של שנתונים אלה עלה בהרבה על זה של קודמיהם מהשנים 1940-1945, גדל מספרם של גילאי 20 עד 64 בשיעורים ניכרים, וכן גם חלקם באוכלוסייה (לוחות 1 ו-2). במקביל גדל התוצר לנפש בשיעור גבוה יחסית.

בשנות השמונים הואט מאוד גידולה של אוכלוסיית גילים זו לעומת ראשית שנות השבעים, עקב ירידת שיעורי הפרייון בשנים 1956 עד 1965 (לוח נספח 2) והצטמצמות העלייה לארץ נטו בשנות השמונים (לוח 8). בשנים אלו עברו ילידי ה-baby boom של השנים 1945-1954 - (להלן bb) והדור הראשון ממוצא אסיה-אפריקה את תקופת הפרייון המרכזית בחייהם; ילדיהם, ה-baby boom babies - (להלן bbb), והדור השני ממוצא

אסיה-אפריקה העלו את משקל גילאי 0-19 באוכלוסייה (לוח 1). וכך ירד משקל גילי העבודה 20-64 (לוח 2).

הרכב האוכלוסייה של גילאי העבודה לפי המוצא בשנות השבעים והשמונים הושפע משיעורי הפרייון הגבוהים של ילידי אירופה-אמריקה בשנים 1945-1954 ושל ילידי אסיה-אפריקה בשנות החמישים והשישים (לוח 3). בראשית שנות השבעים גדלה אוכלוסיית גילאי העבודה בשיעורים ניכרים בכל קבוצות המוצא (לוח 2); לעומת זאת מ-1972 עד 1989, עם הצטמצמות העלייה לארץ נטו (ירידת צעירים), היה מקורה של רוב תוספת כוח העבודה בקבוצת המוצא אסיה-אפריקה, ורק רבע מהתוספת - בקבוצה של בני אב יליד ישראל. קבוצת גילאי העבודה ממוצא אירופה-אמריקה לא גדלה כלל בתקופה זו.

אף על פי שרובו של גידול האוכלוסייה בגילי העבודה משנת 1973 היה בקבוצת המוצא אסיה-אפריקה, שהשכלתה נפלה במידה רבה מזו של קבוצת אירופה-אמריקה, ולמרות גידולה הניכר של קבוצת הגילים 0-19 וגידול רב עוד יותר של קבוצת בני 65+ בתקופה זו (לוח 2), נמשכה המגמה של גידול שיעורי ההשכלה בסך האוכלוסייה (ראה סעיף ד), לפיכך נמשך גידולו של התוצר לנפש, אם כי בשיעור נמוך בהרבה מאשר בשנים 1968 עד 1973.

בשנות התשעים צפוי גידול של משקל גילאי העבודה. (גם ה-bb וגם ה-bbb יהיו אז בגילי העבודה.) הודות לגידול הצפוי של מספר גילאי העבודה ושיעורי השכלתם, ובהנחה שההשקעות במשק יגדלו גם הן - תפנה רובה של תוספת כוח העבודה אל הסקטור העסקי, ויקטן משקל המועסקים בשירותי החינוך והבריאות; כך יוכל הסקטור הציבורי להרחיב את תשתיתו של המשק, והסקטור העסקי - להאיץ את צמיחתו.

ב. היקף הילודה לפי מוצא האב בשנים 1945 ועד 1990 ושיעורי הילודה הסגוליים

הגידול הממוצע של סך האוכלוסייה

באוכלוסייה היהודית כולה גדלה הילודה במידה ניכרת בשנים 1945 עד 1954, ופחתה בשנים 1955 עד 1964. בשנים 1965 עד 1975 היינו עדים לגידול איטי (השפעת ה-bbb), ובשנים 1976 עד 1989 התייצבה הילודה. התייצבות זו קשורה בעיקר בירידת היקף

הילודה בשנים 1955 עד 1964 ובהתייחסות שיעורי הילודה הסגוליים בשנים 1977 עד 1989 (לוח נספח 3).

ההבדלים לפי המוצא

בשנות החמישים והששים ההבדלים בין שיעורי הילודה הסגוליים של ילידות אסיה-אפריקה לילידות אירופה-אמריקה היו ניכרים ביותר (לוח 3). שיעורי הילודה של ילידות ישראל בתקופה זו היו גדולים במעט משיעורי הילודה של ילידות אירופה-אמריקה.

בתחילת שנות השבעים גדלו שיעורי הילודה של ילידות אירופה-אמריקה ושל ילידות ישראל; גידול התוצר לנפש ואפשרויות הרחבת הדיור פעלו לגידול שיעורי הנישואין והילודה. שיעורי הילודה של ילידות אסיה ואפריקה המשיכו לרדת מהרמה הגבוהה שהיתה בשנות החמישים, וכך הצטמצמו הפערים בין קבוצות המוצא.

בעשור האחרון שיעורי הילודה בקרב ילידות ישראל ממוצא אסיה-אפריקה קרובים לאלו של ילידות ישראל ממוצא אירופה-אמריקה. נראה, שבקרב הנשואים ההבדלים בין הקבוצות גדולים יותר, אך בשל שיעורי רווקות גבוהים יותר בקבוצת המוצא אסיה-אפריקה מצטמצם ההפרש בין הקבוצות בשיעורי הפרייון הכולל לאישה. את שיעורי הרווקות הגבוהים יותר בקבוצת המוצא אסיה-אפריקה (לוח 5) יש לייחס, אולי, למצבה הכלכלי הגרוע יחסית.

יש לציין כי בשנת 1989 היו שיעורי הפרייון הכולל גבוהים עדיין בשתי קבוצות המוצא הנדונות מאשר במדינות המערב. לעומת זאת בשנים 1990 ו-1991, עם העלייה מברה"מ-לשעבר, ירד שיעור הפרייון הממוצע של הקבוצה אירופה-אמריקה אף ביחס לפרייון בחלק ממדינות המערב, בגלל שיעורי הפרייון הנמוכים בקרב עולי הגל האחרון, שחלקם עדיין אינם מועסקים ודוחים את הילודה; זאת ועוד: הנשים מהוות רוב בקבוצה זו. ולכן נראה, כי שיעור הפרייון הכולל בקרבה יישאר בשנים הקרובות נמוך יחסית.

באוכלוסייה ממוצא אירופה-אמריקה חלקו של מחזור ילידי 1945-1949 גדול במידה ניכרת מזה של מחזור ילידי 1940-1944 - 124 אלף לעומת 64 אלף (לוח 1), ויש לייחס

זאת ל-bb של גמר מלחמת העולם השנייה. ילידי 1945-1949 הגיעו לגילי העבודה בשנים 1968-1973, ובכך היה כדי לתרום להאצת הצמיחה באותה תקופה (אם כי ההאצה שחלה בפועל באותה תקופה נזקפת בעיקרה להחלצות המשק מהמיתון⁴).

בשנים 1970 עד 1977 גדל היקף הילודה - bbb - וזאת הודות לגידול אוכלוסיית הנשים בגילי הפרייון, להרכב הגילים של אוכלוסייה זו (לוח נספח 3) ולשיפור הכלכלי בשנים 1968-1973. בשנים 1955-1967 הואטה הילודה בקבוצת המוצא אירופה-אמריקה - האטה המשקפת ירידה תלולה של שיעורי הילודה הסגוליים בשנים אלו (לוח 3). בשנים 1968 עד 1973, עם עלייתה של רמת החיים, עלה גם הפרייון הכולל לאישה (עלייה שמשמעותה גידול של שיעורי הילודה הסגוליים). בקבוצת ילידות ישראל ממוצא אירופה-אמריקה נמשך הגידול עד שנת 1975, ובקבוצת ילידות אירופה-אמריקה - עד 1977. הפרייון הכולל הממוצע בקרב קבוצת מוצא זו הגיע ל-2.83, מעל רמתו בארצות המערביות. בשנים 1978-1989 היתה התייצבות, והפרייון הממוצע לילידות ישראל ממוצא אירופה-אמריקה ולילידות חו"ל מאותו מוצא היה אז כ-2.7 ילדים לאישה. בשנת 1990 ירד הפרייון של ילידות חו"ל ממוצא אירופה-אמריקה, והגיע ל-2.31 ילדים לאישה; ירידה זו אנו מייחסים, כאמור לעיל, לשיעור הפרייון הנמוך של עולות ברה"מ-לשעבר, שהגיעו ארצה בשנה זו.

באוכלוסייה ממוצא אסיה-אפריקה ניתן לראות גידול מתמשך של מספר הלידות בתקופה 1951-1977, גידול הנובע מהעלייה לארץ ומשיעורי ילודה סגוליים גבוהים יחסית, במיוחד בקבוצת ילידות אסיה-אפריקה, אך גם בקבוצות ילידות ישראל ממוצא אסיה-אפריקה (לוח 3). משנת 1977 הואטה הילודה באוכלוסייה זו, האטה המשקפת את ירידת שיעורי הילודה הסגוליים בשני הדורות. ירידה שהושפעה כנראה מייקור המשכנתאות ומחירי הדירות ומעלייתה של רמת ההשכלה. האטה זו נבלמה במידה מסוימת משגדל מספרן של הנשים בגילי הפרייון המרכזיים (ילידות ה-bb של שנות החמישים) בקבוצת מוצא זו (לוח 4).

(*) יש לציין שהמיתון עצמו הושפע ככל הנראה מגורמים דמוגרפיים, וביניהם ירידת משקל גילאי 25-34, התורמים לצמיחה (ברון, 1984).

ג. העלייה לארץ ברוטו והירידה של עולים ושל ילידי הארץ

העליות לארץ לפי יבשות הלידה ואחוז המשכילים באוכלוסייה - עד 1989

בשנים 1919 עד 1951 עלו ארצה כמיליון ומאה שבעים אלף נפש (לוח נספח 4). עד שנת 1950 היתה מרבית האוכלוסייה ממוצא אירופה-אמריקה, ואחוז גילאי 20 עד 64 היה גבוה ביותר (לוח נספח 5); גם אחוז בעלי ההשכלה הגבוהה היה גבוה יחסית לארצות אחרות - מאז שנת 1950 ועד שנת 1965 היו רוב העולים לארץ מאסיה-אפריקה, אחוז הגילים הצעירים. 0 עד 19, באוכלוסייה עלה, וחלקם של המשכילים ירד.

משנת 1965 היה רובה של העלייה לארץ מאירופה-אמריקה. בשנים 1965 עד 1975 הגיעו לגילי העבודה גם ילידי ה-bb - ילידי 1945 עד 1955; לפיכך גדל משקל גילאי העבודה, ואחוז המשכילים עלה בשיעור ניכר.

מאז 1975 ועד 1989 הצטמצמה העלייה מאירופה-אמריקה, אחוז היורדים מהארץ בגילים הצעירים גדל, וכיוון שמחזורי 1955 עד 1964 היו קטנים יחסית, ירד משקל גילי העבודה, על אף הירידה הדרסטית של שיעורי הילודה הסגוליים. התפתחות זו היתה מלווה בהאטת הגידול של שיעור המשכילים בקבוצת ילידי ישראל (דיאגרמה 1) ושל התוצר לנפש (דיאגרמה 3; על העליות לארץ משנת 1989 ראה בהמשך).

שיעורי הירידה מהארץ

בחינת שיעורי הירידה מן הארץ לפי עשורים בתקופה שמאז 1955, מלמדת, שהיחס בין היורדים והעולים עלה בהתמדה מעשור לעשור: בעשור 1955-1964 ירדו מהארץ 73 אלף ילידי חו"ל, שהם כ-15.5 אחוזים ממספר עולים בשנים אלו - 468 אלף נפש, (לוח 8); בעשור 1965-1974 עלו לארץ 339 אלף, וירדו ממנה 75 אלף ילידי חו"ל, שהם למעלה מ-20 אחוזים; משנת 1975 עד 1984 ירד היקף העלייה ירידה נוספת - עלו 209 אלף, וירדו 58 אלף ילידי חו"ל, שהם 27.8 אחוזים מסך העלייה ברוטו. ועוד 78 אלף ילידי ישראל. בשנים 1985 עד 1989 ירד מהארץ אחוז גדול עוד יותר (לוח 8).

בשנים שבהן גדל היקף העלייה מארצות מערביות (לוח נספח 4) גדל גם אחוז היורדים, כי להם יש לאן לחזור. במחקרים (למדני 1989) נמצא, כי ככל שההשכלה

גבוהה יותר, הגיל צעיר יותר, והאבטלה במשק גבוהה יותר לעומת האבטלה בארצות המערביות - הנטייה לירידה מהארץ רבה יותר.

ד. ההשכלה ושיעורי המשכילים באוכלוסייה ובגילי העבודה לפי המוצא

הילודה הניכרת בקרב קבוצת המוצא האירופית בעלת ההשכלה הגבוהה יחסית בשנים 1945-54 הביאה לגידול רב של ההון האנושי במשק הישראלי בשנים 1968 עד 1973. מאז שנת 1974 אמנם נמשכה עליית שיעור האקדמאים בכל קבוצות המוצא, (בכולן השכלת הבנים גבוהה מהשכלת הוריהם), אך בקבוצת ילידי ישראל בכללה הואט במידה ניכרת שיעור גידולה של ההשכלה, וזאת עקב ירידת חלקם של הצעירים ממוצא אירופה-אמריקה בקבוצה זו (לוח נספח 2). בעשור הנוכחי צפוי גידול ניכר של מספר המשכילים ילידי ישראל (שכולם בעלי השכלה תיכונית לפחות) - מקרב מחזורי ה-bbb והדור השני של ילידי ישראל ממוצא אסיה-אפריקה, וכן מקרב העולים מבריה"מ לשעבר. גידול ניכר זה של אוכלוסיית גילאי העבודה הצעירים והמשכילים עשוי לתרום להשבת שיעורי גידולו של התוצר לנפש בעשור הקרוב לרמה גבוהה יותר מזו שחלה בשנים 1975 עד 1989.

דיאגרמה 1 ולוחות 2 ו-6 מראים, כי חלקם של בעלי 16+ שנות השכלה באוכלוסיית גילאי 20-64 עלה עלייה תלולה בשנות השבעים והשמונים. עלייה זו מוסברת בתרומתה של קבוצת ילידי ישראל בני גילים אלו (לוח נספח 2), ששיעורי השכלתה ואיכות השכלתה גבוהים מאלו של שאר הקבוצות, וחלקה בסך אוכלוסיית הגילאים האמורים עלה והלך עד שנת 1989. במגמה זו תמכה הצטרפותם של עולי שני העשורים האחרונים - ששיעור המשכילים בקרבם דומה לשיעורם בקרב ילידי הארץ.

בלוח 6 ניתן לראות את התפתחות שיעוריהם של מקבלי תואר ראשון כאחוז מהשנתון של בני גילם: בשנים 1964-1974 הוכפל אחוז הבוגרים, אך בשנים 1974-1979 ירד שיעורם בסך בני גילם (20-29). ירידה זו ניתן להסביר בעליית משקלה של קבוצת המוצא אסיה-אפריקה בסך אוכלוסיות הגילאים האלה מ-254 אלף ל-305 אלף - כ-20 אחוזי גידול, לעומת גידול בן 6.6 אחוזים בלבד של אוכלוסיית גילי 20-29 בכללה;

עם זאת יש לציין, כי בקבוצה זו גידולו של שיעור המשכילים משנת 1974 עד שנת 1989 ניכר ביותר, והפערים בין קבוצות המוצא הצטמצמו במידה משמעותית. בשנים 1979 עד 1989 הלך וגדל משקלם של הבוגרים בני אב יליד ישראל בסך הבוגרים, וכיוון שהשכלת הבנים גבוהה מהשכלת הוריהם בכל קבוצות המוצא, עלה אחוז המשכילים באוכלוסייה (דיאגרמה 1). בהנחה כי יימשכו המגמות הבולטות מאז קום המדינה - גידולו המתמיד של משקל הבוגרים בני אב יליד ישראל בסך אוכלוסיית בני גילם, שיעשה דומיננטי בעשור הבא, וגידולו המהיר של שיעור בוגרי תואר ראשון בכל קבוצות המוצא - ניתן לאמוד את התפתחות שיעוריהם של מקבלי תואר ראשון בשנים 1992 עד 1999 (לוח 6). הנחה זו נתמכת בלוח 7, המציג את שיעוריהם של תלמידי התיכון שלמדו מתמטיקה בהיקף של 4 יחידות לימוד ויותר בשנים האחרונות לפי המוצא, ויכול לשמש אינדיקטור לפוטנציאל התפתחות ההשכלה. (אומדן מספרם של בוגרי תואר ראשון לעשור הבא מתקבל על ידי הכפלת האוכלוסייה בגילים הצעירים בכל קבוצה במגמת אחוז המסיימים בקבוצה.) צפוי כי רמת ההון האנושי במשק תגדל עוד יותר, משום שבגל העלייה הנוכחי גדול חלקם של האקדמאים.

העליה לארץ משנת 1989 והסיכוי לקליטה מוצלחת

בשנים 1989 עד 1991 עלו ארצה כ-400 אלף נפש; בשנים הקרובות צפוי גידול ניכר יחסית של מספר המשכילים בני 20 עד 29, הן באוכלוסייה הוותיקה והן בסך האוכלוסייה, כתוצאה מגל העלייה. התפתחות זו, ועמה עלייתו הצפויה של משקל גילי העבודה, מגדילות את הסיכוי לקליטה מוצלחת של העלייה ולהמשכה. ברור שעמידה באתגר של סיפוק תעסוקה הולמת הן לעולים והן לצעירים המשכילים מקרב הוותיקים תזרז את הצמיחה הכלכלית בשנים הקרובות.

התחזית בדבר גידול של משקל גילאי העבודה לעומת ירידתו בשני העשורים הקודמים מבוססת על גידול בן 25 אחוזים של השנתונים ילידי 1970 עד 1979 לעומת השנתונים של 1960 עד 1969 (לוח 1), והתחזית בדבר גידול ניכר של אחוז המשכילים בקבוצה זו מבוססת על מגמת גידולו של שיעור ההשכלה בקרב הצעירים ילידי ישראל דור שני

במדינה, שמשקלם בקבוצה יעלה (לוח 6). עם זאת יש לציין, כי אחוז גילאי העבודה וההשכלה לנפש אמנם יגדלו יותר מאשר בעשור הקודם - אך כנראה במידה פחותה מאשר בסוף שנות השישים ובתחילת שנות השבעים, בהן הגיעו ילידי ה-bb לגילי העבודה, וגידול ההשכלה היה ניכר ביותר (לוח 9).

ה. סיכום: הקשר בין התרכב הדמוגרפי, והשכלה והתוצר

בשנות החמישים ובתחילת שנות השישים ירד משקל גילאי 20 עד 64 במידה ניכרת, אך נשמרו שיעורי השתתפות גבוהים בכוח העבודה (אולי בשל השתתפות בני 14 עד 18), וכך נמשך גידולו של התוצר לנפש.

מ-1962 עד 1972 גדלה במידה ניכרת קבוצת גילאי 20+ מכל ארצות המוצא - לוח 2 - (ילידי ה-bb ודור ראשון ממוצא אסיה-אפריקה), עלה משקלם של גילאי העבודה (20-64) באוכלוסייה, שיעור ההשכלה עלה ותוספת המשכילים הופנתה כנראה ברובה לסקטור העסקי. תופעות אלה תרמו לגידול ניכר של התוצר לנפש בשנים 1965 עד 1972 - כ-6 אחוזים בממוצע שנתי (לוח 9 ודיאגרמה 3).

בשנים 1972-1989 גדלו קבוצות הגילים הנתמכים, 0-19 ובמיוחד 65+, בשיעורים גבוהים מאלו של קבוצות גילי העבודה (לוח 2), העלייה מאירופה ומאמריקה פחתה, ושיעור גידולה של ההשכלה בקבוצת ילידי ישראל הואט מאוד, עקב ירידת משקל האוכלוסייה ממוצא אירופה-אמריקה. הממשלה קלטה את רוב תוספת המועסקים בשירותים הציבוריים, בשירותי הבריאות ובמערכת החינוך (דיאגרמה 2), שהורחבה והחלה מספקת חינוך תיכון חינם. משקל המועסקים בסקטור העסקי פחת מ-74.6 אחוזים בשנת 1972 ל-69.0 אחוזים בשנת 1990. תופעות אלו תרמו להאטת גידולו של התוצר לנפש; התוצר לנפש גדל בממוצע בכ-1.1 אחוזים לשנה עד שנת 1986, ומאז ועד 1990 - בכ-1.7 אחוזים, לעומת 6 אחוזים לשנה בין השנים 1965 ו-1972.

בשנות התשעים צפוי גידול ניכר של מספר המשכילים ילידי אב ילידי ישראל (לוח 6) - הן מהאוכלוסייה הוותיקה ממוצא אירופה-אמריקה (ה-bbb) והדור השני ממוצא אסיה-אפריקה, והן מהעולים - וכן גידול ניכר של משקל גילאי העבודה (גם ה-bb וגם

ה-bbb יהיו אז בגילאי העבודה - דיאגרמה 3). התפתחויות אלו יאפשרו להפנות את תוספת ההשכלה בעיקרה לסקטור העסקי, ובכך להרחיב את קליטת העלייה. תופעות העשויות לתרום להאצת גידולו של התוצר לנפש בעתיד.

עם הרפיית הלחץ מענף הבנייה והפניית המשאבים לסקטורים אחרים, ובמיוחד לענפים הסחירים (ענפי היצוא ותחליפי היבוא), ייתכן ניצול טוב יותר של המאגר האנושי. כך יתאפשר גידול של התוצר לנפש, שיהווה גם איתות חיובי ומוקד משיכה להמשך העלייה לארץ.

ביבליוגרפיה

ברון, מלכה (1984), "השינויים בהרכב הגילים והשלכותיהם על שוק העבודה בישראל 1965 עד 1982", סקר בנק ישראל 58 (אוגוסט) עמ' 3 עד 29.

ברון, מלכה (1990), "שיעורי הנישואין והילודה בשני העשורים האחרונים", בנק ישראל, סדרת מאמרים לדיון 90.07.

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שנתונים סטטיסטיים לישראל.

למדני, ראובן (1989), "הירידה מישראל" בתוך: בן פורת, יורם (עורך), המשק הישראלי, חבלי צמיחה, עם עובד, תל אביב.

לוח 1

האוכלוסייה היהודית ב-1989 לפי הגיל (שנת הלידה) ומוצא האב,

ואומדן הרכב הגילים של העולים בתקופה 1990 עד 1995

(ממוצע שנתי, באלפים)

עולים בתקופה **1990-95	מוצא האב				הגיל ב-1989
	סך כולל	אירופה- אמריקה	אסיה- אפריקה	ישראל	
<u>700</u>	<u>3,688</u>	<u>1,335</u>	<u>1,543</u>	<u>810</u>	סך הכול
					הגיל
182	*808	*485	*298	*23	שנת הלידה לפני 1940
33	*150	*64	*80	*7	1940 עד 1944
54	233	121	101	11	1945 עד 1949
54	276	120	139	17	1950 עד 1954
54	268	98	148	22	1955 עד 1959
50	260	82	145	34	1960 עד 1964
46	284	76	153	54	1965 עד 1969
53	325	82	157	86	1970 עד 1974
57	352	80	138	135	1975 עד 1979
63	360	71	104	185	1980 עד 1984
54	373	57	80	235	1985 עד 1989
245	1,187	485	613	91	1940 עד 1964
273	1,694	366	632	695	1965 עד 1989
					אחוזים
	100	60.0	36.9	2.8	לפני 1940
	100	40.9	51.6	7.7	1940 עד 1964
	100	21.6	37.3	41.0	1965 עד 1989
<u>100</u>	<u>100</u>	<u>100</u>	<u>100</u>	<u>100</u>	סך הכול
26.0	21.9	36.3	19.3	2.8	לפני 1940
35.0	32.2	36.3	39.7	11.2	1940 עד 1964
39.0	45.9	27.4	41.0	85.8	1965 עד 1989

* אומדן (מבוסס על חיוץ נתונים משנת 1984).
** אומדן; החלוקה לפי גילים נאמדה על פי התפלגות העולים בשנת 1991.

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי בנק ישראל.
במ2-11

לוח 2

האוכלוסייה היהודית בגילי העבודה לפי המוצא ובעלי 16+ שנות לימוד, 1962 עד 1989

	<u>1989</u>			<u>1983</u>			<u>1972</u>		
	1977	1972	1962	1989	1983	1977	1972	1966	1962
שיעורי הגידול (אחוזים)	א ל פ י ם								
האוכלוסייה									
כל הגילים	21	25	31	3688	3381	3047	2705	2323	2069
מזה: ילידי ישראל	(45)	(52)	(60)	(2379)	(1928)	(1639)	(1272)	(976)	(795)
19-0	21	23	17	1406	1292	1163	1051	975	895
65+	36	56	85	384	325	283	209	152	113
64-20	18.6	22.1	36.3	1898	1764	1601	1445	1196	1060
אחוז 64-20 מסך הכול	(51.5)(52.2)(52.5)(53.4)(51.5)(51.3)								
בני 64-20 לפי מוצא האב									
ישראל	116	76	66	162	104	75	59	40	36
אירופה-אמריקה	-1.9	5.4	23.7	777	803	792	762	662	616
אסיה-אפריקה	30.7	37.3	54.5	959	857	734	624	494	404
בעלי 16+ שנות לימוד בגילים 64-20									
בכל קבוצות המוצא	109	116	116	303	210	145	97	*67	*45
שיעור המשכילים בקרב גילאי 64-20									
בכל קבוצות המוצא	15.9	11.9	9.1	6.7	*5.6	*4.2			

* אומדן לפי לוח 6 ולוח נספח.
המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי בנק ישראל.

הפריון הכולל לאם בשנים נבחרות לפי המוצא

1990	1987- 1989	1978	1973	1967	1960- 1962	1955	1951	1949	1945	
<u>2.69</u>	<u>2.76</u>	<u>2.82</u>	<u>3.15</u>	<u>3.20</u>	<u>3.4</u>	<u>3.7</u>	<u>4.0</u>	<u>3.4</u>	<u>3.6</u>	הפריון הכולל
<u>2.76</u>	<u>2.78</u>	<u>2.78</u>	<u>2.94</u>	<u>2.69</u>	<u>2.7</u>	<u>2.9</u>	<u>3.6</u>	<u>3.6</u>		ילידות ישראל סך הכול
										<u>ילידות ישראל לפי</u>
										<u>מוצא אבי האם</u>
2.71	2.61	2.69	3.24	3.38						ישראל
2.69	2.70	2.74								אסיה
2.93	2.94	2.73	3.05	2.60						אפריקה
2.73	2.73	2.68	2.80	2.41						אירופה-אמריקה
										<u>ילידות חו"ל</u>
	2.85	3.03								אסיה
3.09	3.19	3.18	3.78	4.17	5.0	5.7	6.3	4.5		אפריקה
2.31	2.62	2.73	2.74	2.44	2.3	2.6	3.2	3.2		אירופה-אמריקה

1) הפריון הכולל: מספר הילדים הממוצע לאם במשך חייה, בהנחה ששיעורי הילודה הסגוליים שלה בכל גיל יהיו כאלו של בנות אותו מוצא ואותו גיל בשנה הנדונה.

הסבר נוסף ראה: מלכה ברון "קשרי גומלין בין התפתחות הרכב הגילים, ההתפתחות הכלכלית ושיעורי הנישואין והילודה בשני העשורים האחרונים", בנק ישראל, מחלקת המחקר, סדרת מאמרים לדיון 90-07.

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי בנק ישראל.

לוח 4

שיעור הפרייון הכללי¹ ושיעור הפרייון הכולל בשנת 1988 לפי מוצא האם

1 9 8 8			
השפעת הרכב הגילים ³	שיעור הפרייון הכולל ²	שיעור הפרייון הכללי ¹	
1.06	79.1	84.2	סך הנשים מכל קבוצות המוצא
1.17	80.0	93.8	ילידות ישראל - סך הכול
<u>ילידות ישראל לפי מוצא אבי האם</u>			
0.98	75.1	73.8	ישראל
1.27	78.9	100.3	אסיה
1.35	83.4	112.6	אפריקה
1.11	79.4	85.9	אירופה-אמריקה
<u>ילידות חו"ל</u>			
0.58	80.3	46.6	אסיה
0.88	91.4	80.5	אפריקה
0.88	75.1	65.9	אירופה-אמריקה

(1) מספר הלידות ל-1,000 נשים בגילים 15-49. (מושפע מהרכב הגילים).

(2) ממוצע (לא משוקלל) של שיעור הלידות לאלף (הפרייון הסגולי) בכל קבוצת גיל בגילים 15-49, בחומשים.

(3) שיעור הפרייון הכללי מחולק בשיעור הפרייון הכולל. הטבר' נוסף ראה הפניה בלוח 3.

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועבודי בגק ישראל.

לוח 5

הרווקות בקרב אוכלוסיית הנשים בגילים 20-34 לפי יבשת הלידה ותגיל
אלפים ואחוזים, 1980

	34-30	29-25	24-20	
<u>127.0</u>	<u>144.4</u>	<u>135.9</u>		סך הכול
12.5	27.8	63.4		רווקות: באלפים
(9.8)	(19.3)	(46.7)		באחוזים
<u>44.5</u>	<u>92.3</u>	<u>99.4</u>		ילידות ישראל
5.3	18.7	48.4		רווקות: באלפים
(11.9)	(20.3)	(48.7)		באחוזים
<u>38.6</u>	<u>21.8</u>	<u>16.8</u>		ילידות אירופה-אמריקה
3.1	3.5	6.5		רווקות: באלפים
(8.0)	(16.1)	(38.7)		באחוזים
<u>43.9</u>	<u>30.3</u>	<u>19.7</u>		ילידות אסיה-אפריקה
4.1	5.6	8.5		רווקות: באלפים
(9.3)	(18.5)	(43.1)		באחוזים

המקור: הלמ"ס, התכונות הדמוגרפיות של האוכלוסייה בישראל, 1979; 1980

סדרת פרסומים מיוחדים מס' 689, לוח 11.

לוח 6

מקבלי תואר אקדמי (ראשון) ושיעורם באוכלוסייה לפי מוצא האב, שנים נבחרות

		תשכ"ה	תש"ל	תשל"ה	תשל"ט	תשמ"ה	תשמ"ט		
		1964	1969	1974	1979	1984	1988	1994	1999
		(אומדן)	(תחזית)						
מוצא									
מקבלי תואר ראשון בישראל*									
סך הכול	2,000	4,064	6,638	6,570	7,732	9,217	16,780	23,000	
ישראל	..	..	496	..	1,276	2,111	3,780	6,600	
אסיה-אפריקה	..	..	1,088	..	1,879	2,387	5,000	6,500	
אירופה-אמריקה	..	..	4,835	..	4,577	4,719	8,000	9,900	
האוכלוסייה היהודית בגילים 20-29 (אלפים)									
סך הכול	300	387	533	568	534	544	693	797	
ישראל	15	19	29	41	58	88	140	220	
אסיה-אפריקה	152	192	254	305	299	298	310	295	
אירופה-אמריקה	133	176	249	222	177	158	158	162	
וותיקים									
עולים							85	120	
שיעור מקבלי תואר ראשון מהשנתון** (אחוזים)									
סך הכול	6.3	10.5	12.1	11.6	14.5	16.9	24	28	
ישראל	..	..	17	..	22	24	27	30	
אסיה-אפריקה	..	..	4	..	6	8	(16)***	(22)***	
אירופה-אמריקה	..	..	20	..	26	30	33	35	

* המספר אינו כולל תארים שנתקבלו בחו"ל.

** גודל השנתון נאמד על ידי חילוק מספר בני הגילים 20-29 ב-10 כדי לקבל ממוצע שנתי.

*** הוריהם הגיעו לארץ בגיל הרך וקיבלו כאן חינוך יסודי, יש להניח שהדור השני שיקבל חינוך תיכוני בארץ דומה לקבוצה שאמם ילידת ישראל.

.. אין נתונים

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי בנק ישראל.

לוח 7

שיעור תלמידי כיתות י"ב בבתי ספר תיכוניים עיוניים שלמדו מתמטיקה
ברמה של 4 יחידות לימוד ויותר, לפי המוצא

מוצא האב				סך הכול	ישראל	אסיה-אפריקה	אירופה-אמריקה
(אחוזים)							
תשמ"ג	36.5	..	..	..	..	..	..
תשמ"ה	39.1	41.0	33.6	45.2	..	..	..
תשמ"ז	41.7	46.5	32.7	47.8	..	..	..
תשמ"ט	46.3	52.0	37.1	50.1	..	..	..
אומדן לשנת 2000	**58	*62	*47	*62	..	..	..

* אומדן לפי המגמה בעבר.

** אומדן משוקלל לפי ההרכב של אוכלוסיית גילאי 0 עד 9 לפי מוצא בשנת 1989.
.. אין נתונים

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי בנק ישראל.

מקורות הגידול של האוכלוסייה ושיעורי הירידה 1955-1990

(אלפים)

1990	1985- 1989	1975- 1984	1965- 1974	1955- 1964	
1	5	10	10	10	1. מספר השנים בטור
					<u>סך כל האוכלוסייה היהודית</u>
<u>230</u>	<u>245</u>	<u>565</u>	<u>668</u>	<u>713</u>	2. הגידול
74	370	724	595	447	3. הלידות
-26	-130	-232	-178	-110	4. הפטירות
181	5	73	251	377	5. העולים נטו
196	76	209	339	468	6. העולים ברוטו
-14	-71	-136	-88	-91	7. היורדים
					<u>ילידי ישראל</u>
<u>64</u>	<u>320</u>	<u>618</u>	<u>560</u>	<u>411</u>	8. הגידול
74	370	724	595	447	9. הלידות
*-3	-14	-28	-22	-18	10. הפטירות
*-7	-36	-78	-13	-18	11. היורדים
					<u>ילידי חו"ל</u>
196	76	209	339	468	12. העולים ברוטו
-7	-35	-58	-75	-73	13. יורדים (הפרש בין שורות 7 ו-11)
					14. יורדים כאחוז מהעולים ברוטו
3.6	46.1	27.8	22.1	15.6	

* אומדן.

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי בנק ישראל.

לוח 9

אוכלוסיה יהודית, משכילים, מועסקים לפי סקטור ותוצר לנפש

שנים נבחרות

1990	1986	1979	1972	1965	
ב א ל פ י ם					
3803	3539	3180	2705	2270	אוכלוסיה ממוצעת
1967	1826	1667	1445	1165	20-64
329.3	271.4	185.0	105.9	65*	בעלי 16+ שנות לימוד
1312	1216	1119	945	811	מועסקים
					מזה:
407	380	344	240	190	בסקטור הציבורי
905	836	775	705 □	621	בסקטור העיסקי
51.9	51.9	52.4	53.4	51.5	אחוז 20-64
86.6	76.7	58.2	39.1	28.6	משכילים לאלף נפש
11045	10321	9542	8827	5964	תוצר לנפש**
(בש"ח של מחירי 1986)					

שיעורי גידול שנתיים ממוצעים במשך התקופה

באחוזים

1.81	1.54	2.34	2.54	אוכלוסיה יהודית
1.88	1.31	2.06	3.12	20-64
4.99	5.63	8.30	7.2	משכילים
1.92	1.20	2.44	2.21	מועסקים
1.73	1.44	5.27	3.39	בסקטור הציבורי
2.00	1.09	1.36	1.83	בסקטור העיסקי
0.00	-0.14	-0.27	0.52	אחוז גילי העבודה
3.08	4.05	5.86	4.60	השכלה לנפש
1.71	1.13	1.12	5.76	תוצר לנפש

* אומדן לפי נתונים של השנים 1961 ו-1970

** באוכלוסיה הכוללת לא-יהודים

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי בנק ישראל.

במ2-לנ1

לוח נספח 1

האוכלוסייה לפי מוצא, יבשת לידה וגיל

בקבוצות גיל של 5 שנים, בשנת 1990 (ממוצע שנתי)

אלפים

גיל	סך	סך	ילידי ישראל לפי מוצא האב					ילידי חו"ל
			אסיה	אירופה	אסיה	אירופה	אסיה	אירופה
ב-1990	הכל	הכל	ישראל	אפריקה	אמריקה	אמריקה	אפריקה	אמריקה
סך הכל	3802.7	2392.7	850.4	947.1	595.1	820.7	589.3	
+45	993.2	147.1	31.3	30.8	84.7	490.5	355.7	
40-44	253.8	84.0	11.7	20.5	51.8	85.0	84.7	
35-39	283.8	173.8	18.1	84.1	71.1	51.6	58.9	
30-34	273.1	188.1	24.0	107.5	56.5	45.8	39.2	
25-29	265.9	204.4	36.8	119.7	47.9	38.1	23.4	
20-24	293.4	250.9	58.7	142.2	50.0	31.2	11.3	
15-19	337.7	304.6	94.4	148.1	62.2	26.6	6.5	
10-14	356.3	329.3	142.4	124.3	62.6	21.9	5.1	
5-9	371.6	349.2	194.8	95.6	58.8	18.7	3.6	
0-4	374.0	361.7	238.4	74.0	49.4	11.4	0.9	

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי בנק ישראל.

לוח נספח 2

אוכלוסיית ילידי 1936 עד 1985 לפי מוצא, יבשת לידה ושנת לידה
 בקבוצות גיל של עשור, בשנת 1990 (ממוצע שנתי)

שנות לידה	סה"כ	אב יליד	אב יליד	ילידי	אב יליד	ילידי
		ישראל	אירופה	אירופה	אסיה	אסיה
			אמריקה	אמריקה	אפריקה	אפריקה

(א ל פ י ם)

137.0	18.0	86.9	55.5	14.3	311.8	1936-1945 (1)
143.6	104.6	136.6	122.9	29.8	537.6	1946-1955 (2)
62.6	227.2	83.9	104.4	60.8	539.0	1956-1965 (3)
17.8	290.3	57.8	112.2	153.1	631.1	1966-1975 (4)
8.7	219.9	40.6	121.4	337.2	727.9	1976-1985 (5)

שיעור שינוי בעשור

5	481	57	121	108	72.4	(2)/(1)
-56	117	-39	-15	104	0.0	(3)/(2)
-72	28	-31	7	152	17.1	(4)/(3)
-51	-24	-30	8	120	15.3	(5)/(4)

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי בנק ישראל.

לוח נספח 3

שיעורי ילודה כלליים וסגוליים והשפעת הרכב הגילים, לפי יבשת לידה
וגידול בחומש של הלידות ושיעורי הילודה, שנים נבחרות

יבשת לידה	1965	1970	1975	1980	1985	1990
<u>שיעור פריון כללי</u>						
סך הכל	96.8	98.5	103.4	92.8	91.1	79.6
ישראל	92.0	88.7	108.5	103.5	101.3	89.4
אסיה-אפריקה	143.5	131.0	116.7	84.2	76.2	62.1
אירופה-אמריקה	47.0	67.3	76.4	77.2	74.6	58.7
<u>שיעור פריון כולל (סגולי)</u>						
סך הכל	100.0	97.4	91.7	78.9	81.4	76.9
ישראל	82.3	89.1	88.0	78.9	82.6	78.9
אסיה-אפריקה	130.9	116.3	107.7	86.9	91.7	88.3
אירופה-אמריקה	74.3	81.1	80.6	78.9	79.7	66.0
<u>השפעת הרכב הגילים של אוכלוסית הנשים*</u>						
סך הכל	0.97	1.01	1.13	1.18	1.12	1.04
ישראל	0.76	1.00	1.23	1.31	1.23	1.13
אסיה-אפריקה	1.10	1.13	1.08	0.97	0.83	0.70
אירופה-אמריקה	0.63	0.83	0.95	0.98	0.94	0.89
<u>שיעורי שינוי בחומש</u>						
ילודה בחומש	17.8	23.1	5.0	3.0	0.0	
נשים בגילי 15-49	15.7	14.3	7.9	7.7	12.0	
שיעור פריון כללי	1.8	5.0	-10.3	-1.8	-12.6	
שיעור פריון כולל	-2.6	-5.9	-14.0	3.2	-5.5	
השפעת הרכב גילים	4.1	11.9	4.4	-5.1	-7.1	

* שיעור פריון כללי מחולק בשיעור פריון כולל (ראה לוח 4).
המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי בנק ישראל.

במ-2נס4

לוח נספח 4

עולים ועולים בכוח לפי תקופת עלייה ויבשת מגורים אחרונה,
והאוכלוסייה בשנת 1990 לפי מוצא (אלפים)

<u>תקופת עלייה</u>	<u>סך הכל</u>	<u>אסיה-אפריקה</u>	<u>אירופה-אמריקה</u>
1919-14-V-1948	483	45	438
15-V-1948-1951	688	331	332
1952-1954	55	41	13
1955-1957	166	113	52
1958-1960	76	27	49
1961-1964	229	136	92
1965-1968	82	40	41
1969-1971	117	32	85
1972-1974	143	13	129
1975-1979	125	18	106
1980-1984	84	23	61
1985-1989	70	14	56
1990	200	5	195
1991	176	21	155

האוכלוסייה בשנת 1990

ממוצע שנתי

ילידי חו"ל	1410	589	821
ילידי ישראל**	* 2393	947	595
סה"כ	*3803	1536	1416

* כולל ילידי ישראל אב יליד ישראל בסך 851 אלף.

** לפי מוצא האב

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי בנק ישראל.

במס-50

לוח מספח 5

האוכלוסייה היהודית, אחוז גילי 64-20, המשכילים.

ושיעורי השתתפות בכוח העבודה

שנים נבחרות

שיעור השתתפות בכוח העבודה מקרב בני 14+	אחוז המשכילים	אחוז בני 20-64	בעלי 16+ שנות לימוד (א ל פ י מ)	אוכלוסייה	
2	2	58.9	2	716.7	1948
2	2	58.0	2	1203.0	1950
54.4	2	54.0	2	1590.5	1955
54.1	2	52.2	2	1911.2	1960
53.5	12.8	50.7	165	2299.1	1965
50.3	3.4	52.3	88.8	2582.0	1970
49.4	4.9	52.3	145.5	2959.4	1975
51.2	6.0	51.8	196.8	3282.7	1980
52.4	7.3	51.6	256.2	3517.2	1985
54.3	8.4	51.4	312.1	3717.1	1989
53.6	8.3	51.9	328.2	3946.7	1990

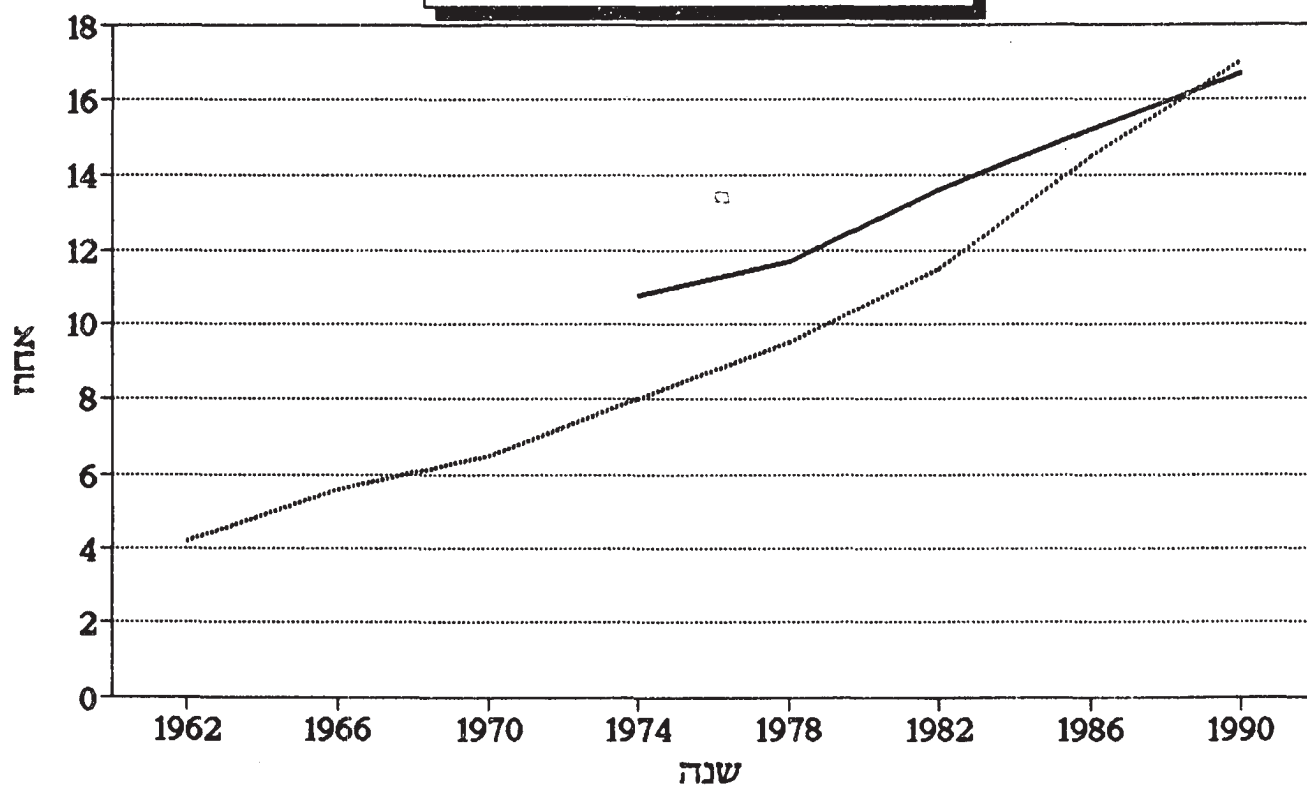
(1) אומדן.

(2) אין נתונים.

(3) החל מ-1966 שונתה ההגדרה בצורה שהביאה להקטנת הנתון של שיעור ההשתתפות בכחצי אחוז.

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ואמדנים.

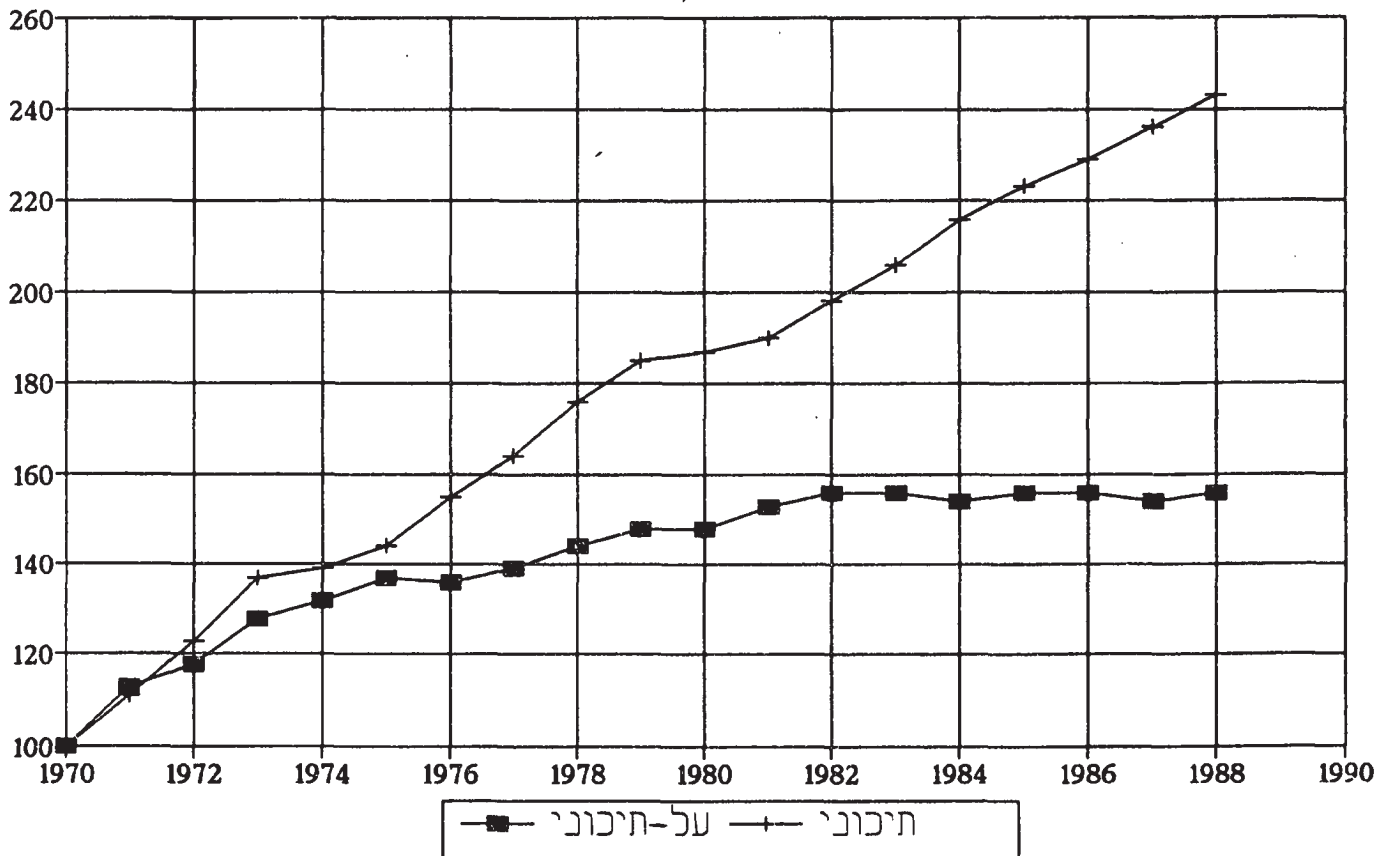
דיאגרמה 1: אחוז בעלי 16+ שנות לימוד
באוכלוסית גילאי 20-64 (אומדנים)

— ילידי ישראל סה"כ

דיאגרמה 2

ההוצאה הלאומית לחינוך תיכוני ועל-תיכוני¹

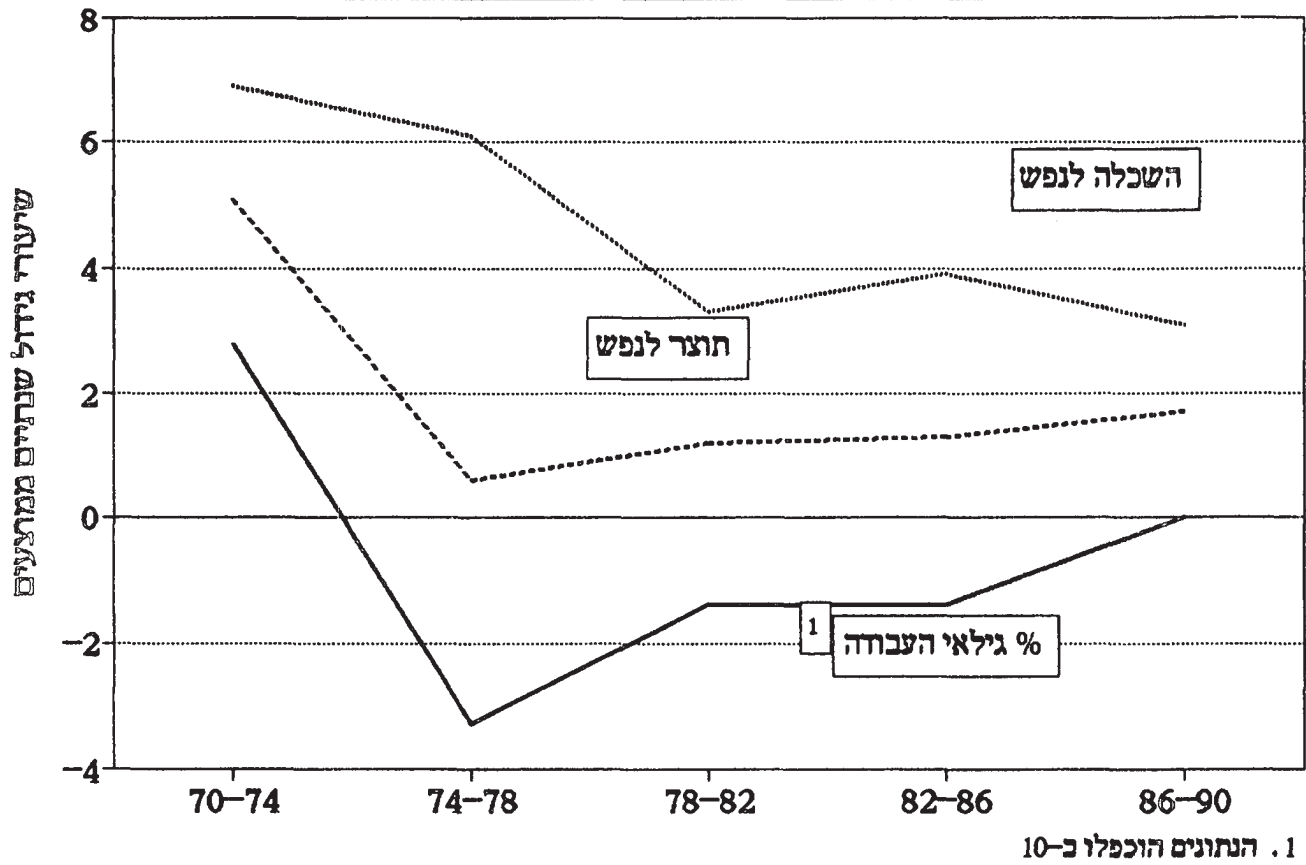

המקור: הירחון הסטטיסטי לישראל, מוסף דצמבר 1991

(1) המדד לאוכלוסיית גילאי 15-19 בשנת 1990 הינו 150, ולגילאי 20-24 הינו 118.

דיאגרמה 3

השכלה לנפש, תוצר לנפש, ואחוז גילאי העבודה
שיעורי גידול שנתיים ממוצעים

סדרות מאמרים לדיון

1988

- R. Ablin - The Logic of "Ricardian Equivalence" and the Deficit-Inflation Debate. 88.01
- ע. לויתן, - הגורמים המשפיעים על הרכב תקציב הממשלה. 88.02
- ש. פסח, - מדדים לרווחיות היצוא. 88.03
- ד. יריב, - פרסום מדד המחירים לצרכן ובחינת יעילות שוק ניירות הערך בישראל. 88.04
- A, Cukierman. Meir, Sokoler, - Monetary Policy and Institutions in Israel - Past, Present and Future. 88.05
- ש. אמיר, ר. קלינוב, - השפעת שינויים במבנה הוחק של כוח העבודה על השכר, 1972-1983: גישת הקבועים והזמניים. 88.06
- Y. Artstein, Z. Sussman, - Wage Policy During Disinflation: The Israeli Stabilization Program of 1985 88.07
- M. Beenstock, M. Ben-Gad - The Fiscal And Monetary Dynamics Of Israeli Inflation: A Cointegrated Analysis 1970-1987 88.08
- R. Melnick, - The Demand for Liquid Assets in Israel, 1970 - 1985 88.09
- M. Beenstock, Mishel Kahanaman - The Trade Balance Ratio and the Real Exchange Rate in Israel 1955 - 1986 88.10
- A. Offenbacher, - Short-Run Monetary Control in Israel 88.11
- M. Beenstock, - A Democratic Model of the "Rent-Sought" Benefit Cycle 88.12

1989

89.01	צ. אורבך, ס. פיטרמן, - הריבית הריאלית והנומינלית על החוב הפנימי והחצוני.
89.02	M. Beenstock, - The Factorial Distribution of Income in the Union Bargaining Model
89.03	R. Ablin, - Erosion of the Real Exchange Rate; Demand and Growth A Diagrammatic Clarification
89.04	A. Bregman, M. Fuss, and Haim Regev - High-Tech Firms in Israeli Industry.
89.05	ד. גבע, י. פישר, - סקר החברות של בנק ישראל - בחינה מחודשת.
89.06	R. Melnick, - Forecasting Short Run Inflation in Israel 1983-1987 An Evaluation
89.07	י. בן-רוה, - נטל הריבית על האשראי הבנקאי לזמן קצר בענפי המשק, 1983 עד 1988.
89.08	י. לביא, - השפעת שערי הריבית על ההשקעה בענפי משק של הסקטור העסקי, במשק הישראלי - 1962 - 1987.
89.09	א. בן-בסט, - הרפורמה בשוק ההון - יעדים ותוצאות ראשונות.
89.10	A. Bregman, - Technological Progress, Structural Change, and Productivity in Industry: The Case of Israel.
89.11	ע. בן-בסט, - מדדים למחירי מוצרים סחירים ובלתי סחירים.
89.12	Leora (Rubin) Meridor and Shula Pessach, - The Balance-of-Payments Offset to Monetary Policy: An Examination of The Israeli Case.

1990

Michael Bruno & Leora (Rubin) Meridor, - The Costly Transition from Stabilization to Sustainable Growth: Israel's Case.	90.01
David Elkayam and Yitzhak Tal, - Monetary Aggregates and the Balance of Payments: Israel, 1970-1988	90.02
Richard Ablin - High Interest Rates, Spreads and Margins in Israel - An Analytical Review	90.03
Shula Pessach and Assaf Razin, - Targeting the Exchange Rate: An Empirical Investigation	90.04
Avi Ben-Bassat and Daniel Gottlieb - Optimal International Reserves and Sovereign Risk	90.05
Avraham Ben-Bassant and Daniel Gottlieb - A Note on the Effect of Opportunity Cost on International Reserve Holdings	90.06
מלכה ברוך, "קשרי גומלין בין התפתחות הרכב הגילים, ההתפתחות הכלכלית ושיעורי הנישואין והילודה בשני העשורים האחרונים"	90.07
יעקב לביא, "השפעת הריבית על הצריכה הפרטית, במודל מסורתי ובמודל עם צפיות רציונאליות; מימצאים אמפיריים, 1962-1988"	90.08
סיגל ריבון, "הגורמים המשפיעים על משך האבטלה של פרטים הזכאים לדמי אבטלה"	90.09

1991

R. Melnick and Y. Golan - Measurement of Business Fluctuations in Israel.	91.01
י. ארטשטיין, צ. זוסמן, - "דינאמיקה של עליות שכר בישראל: כוחות שוק והשוואות בינענפיות"	91.02
M. Sokoler - Seigniorage and Real Rates of Return in a Banking Economy	91.03
E.K. Offenbacher - Tax Smoothing and Tests of Ricardian Equivalence: Israel 1961-1988	91.04
ג. עופר, ק. פלוג, נ. (קלינר) קסיר, - "קליטה בתעסוקה של עולי בריה"מ בשנת 1990 והלאה: היבטים של שמירה והחלפת משלחי יד."	91.05
צ. זוסמן, ד. זכאי, - "פערים בין בכירים וזוטרים ומשברים במערכת ציבורית: שכר הרופאים בשנים 1974 עד 1990."	91.06
M. Beenstock, Yaakov Lavi and Sigal Ribon - The Supply and Demand for Exports in Israel.	91.07
R. Ablin - The Current Recession and Steps Required for Sustained Recovery and Growth.	91.08
צ. הרקוביץ, ל. (רובין) מרידור - "ההשלכות המקרו-כלכליות של עלייה המונית לישראל."	91.09
Michael Beenstock - Business Sector Production in the Short and Long Run in Israel: A Cointegrated Analysis.	91.10
א. ארנון, ר. עמיחי, - "ההפרטה וגבולותיה."	91.11
ק. פלוג, נ. קסיר (קלינר) - "עלות העבודה בתעשייה הישראלית."	91.12
Arie Marom - the Black-Market Dollar Premium: the Case of Israel	91.13
A. Bar-Ilan and Anat Levy - Endogenous and Exogenous Restrictions	91.14

on Search for Employment

M. Deentstock and S. Ribon - The Market for Labor in Israel	91.15
ד. אלקיים, - "השפעת המדיניות המוניטרית על פער הריביות במגזר השקלי
הלא צמוד" 1986 עד 1990.	91.16

1992

- 92.01 מ. דהן, - "בחינת מדד הדחף הפיסקאלי של ה-IMF עבור המשק הישראלי לשנים 1964 עד 1990".
- 92.02 Ohad Bar Efrat - Interest Rate Determination and Liberalization of International Capital Movement: Israel 1973 - 1990.
- 92.03 Z. Sussman and D. Zakai - Wage Gaps between Senior and Junior Physicians and Crises in Public Health in Israel 1974-1990
- 92.04 צ. ויס, ע. לויטן - "התפתחות חשלומי העברה בישראל, 1965 עד 1989".
- 92.05 O. Liviatan - The Impact of Real Shocks on Fiscal Redistribution and Their Long-Term Aftermath.
- 92.06 A. Bregman, M. Fuss and H. Regev - The Production and Cost Structure of the Israeli Industry: Evidence from Individual Firm Data.
- 92.07 M. Deenstock, Y. Lavi and A. Offenbacher - A Macroeconometric Model for Israel 1962-1990: A Market Equilibrium Approach to Aggregate Demand and Supply.
- 92.08 ס. ריבון, - "מודל חודשי לשוק הכסף".
- 92.09 Rafi Melnick - Financial Services, Cointegration and the Demand for Money in Israel.
- 92.10 מ. ברון, - "העליות לארץ והשפעתן על הפסיפס הדמוגרפי של האוכלוסייה ועל ההון האנושי".